Petru BUTUC

ANALIZA SINTACTICĂ A PROPOZIŢIEI BIMEMBRE ÎNCEPE DE LA SUBIECT

În ultimele decenii cercetările din domeniul sintaxei au un vădit caracter inovator, lărgind orizonturile şi perspectivele acestei ştiinţe. Orientată tot mai mult spre realitatea imanentă a limbii, sintaxa a ajuns să fie mult mai riguroasă şi mai sistematizată. În prezent, semantica informativ-comunicativă şi logica gândirii naturale au devenit condiţii esenţiale ale sintaxei[1]. Anume datorită acestor metamorfoze, de bun augur, unele probleme ale sintaxei necesită fie o reconsiderare, fie o revizuire. De exemplu, problema analizei sintactice a propoziţiei bimembre cere, după părerea noastră, şi una, şi alta. De aceea, în cele ce urmează, vom încerca să determinăm, pe baze teoretico-aplicative, doar unele aspecte ale acestei probleme, şi anume: de la ce parte de propoziţie trebuie să înceapă analiza sintactică a propoziţiei bimembre (complete sau eliptice): *de la subiect sau de la predicat*. Pentru aceasta, considerăm necesar să precizăm mai întâi unele laturi importante privind rolul analizei sintactice, în general, şi al analizei sintactice a propoziţiei bimembre, în particular.

***Nota 1**. Analiza sintactică, în procesul de studiere a limbii, nu reprezintă o finalitate, ci doar o etapă preliminară a procesului de sinteză a faptelor de limbă. Analiza sintactică urmăreşte scopul de a identifica şi de a determina raporturile dintre un text lingvistic şi o gramatică, pentru a stabili gramatica textului respectiv, adică de a defini mecanismul care produce un text, o frază, o propoziţie. În acest proces complex, identificarea elementelor constitutive ale textului, cu distribuţia lor la fiecare nivel, descrierea şi clasificarea lor din perspectiva relaţiilor ce le reunesc, a funcţiilor pe care le actualizează şi a mijloacelor de exprimare a acestora, constituie coordonatele majore ale demersului analitic al oricărui tip de analiză sintactică.*

În această ordine de idei, profesorul Ion Diaconescu afirmă, pe bună dreptate, că „orice operaţie de analiză îşi are ca antecedent o operaţie de sinteză, după cum şi orice operaţie de sinteză îşi are ca antecedent o operaţie de analiză”[2]. În temeiul celor spuse, considerăm că analiza sintactică a propoziţiei presupune cunoaşterea mecanismului pe baza căruia s-a format întregul, pentru ca, odată cunoscut, să se generalizeze ca model de construcţie. În acelaşi timp, sinteza faptelor de limbă se sprijină, la rândul ei, pe datele oferite de analiza sintactică, asigurând, astfel, procesele creatoare, de generare a noi şi noi structuri. Aceste două operaţii „condiţionează realizarea actului comunicativ, prin care mesajul este emis ca rezultat al unor procese de sinteză şi este receptat printr-un proces de analiză”[3].

Vorbind în mod concret de analiza sintactică a propoziţiei bimembre (în limba română propoziţia bimem-

BDD-A20836 © 2005 Revista „Limba Română”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:06:29 UTC)

bră este dominantă numeric în raport cu propoziţia monomembră), putem afirma că acest tip de propoziţie alcătuieşte o operaţie prin care o unitate de rang superior se descompune în unităţile sale de rang inferior: astfel, textul se descompune în fraze, frazele – în propoziţii, propoziţiile se descompun în sintagme, iar sintagmele – în părţi de propoziţii, ca unităţi sintactice propoziţionale minimale, cu relevanţă sintactică. Prin urmare, analiza sintactică a propoziţiilor bimembre (complete şi eliptice) îşi are drept scop determinarea mecanismului prin care părţile de propoziţie se integrează într-un ansamblu finit, complet, încheiat, pentru a oferi, în consecinţă, un model de structură lingvistică.

• Propoziţia bimembră însă apare, în procesul de analiză, ca rezultat al segmentării frazei, în calitate de constituent imediat al acesteia, iar, în procesul de sinteză, ca rezultat al integrării unui lanţ sintagmatic prin prezenţa unui centru predicativ.

Sintagma, la rândul ei, ca unitate relevantă la nivel sintagmatic apare, în operaţia de analiză, ca rezultat al segmentării propoziţiei, în calitate de constituent imediat al acesteia, iar în operaţia de sinteză – ca rezultat al integrării a două unităţi de rang inferior (a două părţi de propoziţie), pe baza unei relaţii[4].

La nivel sintactic, sintagmele reprezintă cele mai mici unităţi combinatorii, iar cunoaşterea normelor de combinare este de cea mai mare importanţă, atât în procesele de sinteză a faptelor de limbă, cât şi în cele de analiză sintactică, deoarece la acest nivel se produc modificările gramaticale ale cuvintelor. De exemplu, dacă segmentăm propoziţia „Nistrul vine domol şi cumpănit la vale...” (I. Druţă) în constituenţii ei imediaţi, obţinem următoarele sintagme: 1) Nistrul vine; 2) vine domol; 3) vine cumpănit; 4) vine la vale. Fiecare din aceste sintagme, în parte, este o structură binară, fiindcă este alcătuită din două elemente, unul (primul) în calitate de determinat, lămurit sau regent, şi altul (al doilea element) în calitate de determinant sau de subordonat. Între aceşti doi componenţi ai sintagmei se stabileşte o relaţie de determinare din momentul validării, actualizării propoziţiei prin categoria gramaticală a predicativităţii.

Aceste caracteristici le comportă şi sintagma subiect-predicat („Nistrul vine”), în care subiectul formează regentul sintagmei, iar predicatul – subordonatul ei. Iată de ce **considerăm că e corect ca analiza sintactică a propoziţiei bimembre să înceapă de la sintagma principală (subiect-predicat) şi anume de la regentul ei – subiectul propoziţiei.**

• E necesar să se ştie că locul şi rolul subiectului şi predicatului în propoziţia bimembră este stabilit de categoria gramaticală a predicativităţii, care ţine „de referirea conţinutului propoziţiei la realitate”[5]. Predicativitatea apare în categoriile sintactice ale modului, timpului, persoanei şi numărului şi se exprimă, în primul rând, cu ajutorul părţilor principale: subiectul şi predicatul, care, deţinând indicii predicativităţii, constituie expresia ei funcţională. Predicativitatea însă, prin capacitatea de a raporta conţinutul informativ al propoziţiei la realitate, validează totdeauna

BDD-A20836 © 2005 Revista „Limba Română”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:06:29 UTC)

calitatea de propoziţie, ca unitate sintactică de bază. Prin urmare, relaţia subiect-predicat formează baza teoretică a tuturor relaţiilor morfo-sintactice (sintagmatice) în structura propoziţiei bimembre. Subiectul şi predicatul îndeplinesc în propoziţia bimembră două funcţii sintactice principale, centrale, ce sunt generate de predicativitate. Astfel, „subiectul devine concretizare nominală a obiectului predicativităţii, iar predicatul – concretizare verbală a predicativităţii”[6].

Totodată, subiectul şi predicatul interacţionează nu numai în baza semnificaţiei (obiect-indiciu), ci şi după formă – conţinut: subiectul îşi are forma lui independentă (de nominativ) şi se exprimă prin toate părţile de vorbire la cazul respectiv; predicatul, deşi este parte principală de propoziţie, se subordonează, gramatical, subiectului şi îşi are drept material structural verbul. Aşadar, subiectul este partea principală determinată, lămurită, iar predicatul alcătuieşte determinantul ei. Subiectul indică obiectul (agentul acţiunii, stării şi existenţei), iar predicatul indiciile lui, caracteristica acestui obiect. De aceea, **considerăm că analiza sintactică a propoziţiei bimembre trebuie să înceapă de la agentul acţiunii (subiectul propoziţiei), şi nu de la caracteristicile agentului (predicatul propoziţiei).**

• Conform teoriilor lui Ferdinand de Saussure, „orice propoziţie constituie o ordonare sintagmatică”[7], un lanţ de raporturi morfo-sintactice (sintagmatice) actualizate. Despre propoziţia bimembră, care întruneşte această calitate, se mai poate spune că este alcătuită, în primul rând, din două elemente principale (subiectul şi predicatul), unite într-un raport ce se desfăşoară liniar, pe orizontală. Subiectul şi predicatul formează prima sintagmă în propoziţia bimembră, iar raportul lor constituie primul raport morfo-sintactic (sintagmatic). Subiectul este elementul care începe acest raport sintagmatic, iar predicatul îl continuă şi-l încheie. Subiectul, datorită faptului că este primul element al raportului, devine, într-un fel, independent faţă de predicat, din care cauză poate fi luat drept element dominant al sintagmei. Predicatul, la rândul său, fiind antrenat de subiect în raportul dat, ajunge a fi element dominat. Din aceste considerente, prof. Ion Eţcu afirmă, pe bună dreptate, că „raportul predicativ dintre subiect şi predicat constituie un raport sistemic”. Fiind sistemic, raportul predicativ dintre subiect şi predicat „nu se schimbă în dependenţă de sensul lexical al elementelor constituente”[8]. Lanţul de raporturi sintagmatice, realizate de părţile principale ale propoziţiei, poate fi continuat cu alte elemente, dar nu poate depăşi limita posibilităţilor sintagmatice ale sistemului lor propriu-zis. De aceea, absolut în toate propoziţiile bimembre, relaţia predicativă dintre subiect şi predicat rămâne neschimbată: întotdeauna „subiectul lansează lanţul raporturilor sintagmatice, iar predicatul îl continuă şi-l încheie”[9]. Prin urmare, propoziţia se constituie într-un sistem funcţional direct pe baza raportului sintagmatic bilateral dintre subiect şi predicat, unde subiectul este elementul iniţial al acestui raport şi prin configuraţia sa semantică şi gramaticală „de-

BDD-A20836 © 2005 Revista „Limba Română”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:06:29 UTC)

termină natura şi particularităţile gramaticale ale predicatului, adică ale elementului final al raportului sintagmatic dat”[10].

Cu alte cuvinte, din punct de vedere gramatical, dar şi semantic, sintagma subiect-predicat, în propoziţia bimembră, se prezintă ca un lanţ încheiat de elemente propoziţionale obligatorii, între care se stabilesc legături sintagmatice sistemice. De aceea, credem noi, **a începe analiza sintactică de la subiectul propoziţiei înseamnă, în primul rând, a respecta caracterul sistemic al sintagmei numărul unu; a porni analiza sintactică de la subiect, de la elementul dominant al sintagmei, de la componentul ei iniţial, prin care se lansează lanţul raporturilor sintagmatice, înseamnă a fi în consens cu statutul morfosintactic al tuturor propoziţiilor bimembre complete şi eliptice**.

• După părerea cercetătorului Virgil Stancovici, „limba este rezultatul unui lung proces de colaborare între diversele mijloace rudimentare de expresie ale omului, folosite pentru a-şi transmite gândul”[11]. Iată de ce n-a fost şi nu este deloc întâmplător faptul că limba este studiată, încă din antichitatea greacă, în raport cu gândirea. Sintaxa, deoarece reprezintă limba sub aspect comunicativ, este compartimentul lingvistic cel mai apropiat de logică. În prezent, logica naturală constituie obiect de interes şi pentru lingvişti. Termenii „subiect” şi „predicat”, stabiliţi în sintaxă prin gramaticile raţionale, s-au impus definitiv, deoarece înţelesul lor este strâns raportat la sensul termenilor cu acelaşi nume (subiect, predicat) din judecata logică. Încă din antichitate, dar şi în Evul Mediu, deşi se făcea distincţia subiect-predicat, această distincţie nu era de natură sintactică, ci logică, întemeiată pe trăsături de ordin logic ale unor clase de cuvinte. Pornind de la opinia aristotelică despre judecată, potrivit căreia prin judecată „se afirmă sau se neagă ceva despre altceva”, se ajungea la o structură a judecăţii care era permanent aceeaşi: subiectul judecăţii, predicatul judecăţii şi cópula judecăţii.

Subiectul judecăţii este noţiunea obiectului în legătură cu care se afirmă sau se neagă ceva. Subiectul judecăţii este numit punctul de plecare a gândirii sau elementul cunoscut al gândirii. Predicatul judecăţii însă este cel care reflectă noţiunea caracteristică, afirmată sau negată, a subiectului judecăţii. Cópula judecăţii înseamnă relaţiile stabilite de mintea omului între noţiunile ce constituie subiectul judecăţii şi predicatul judecăţii, adică apartenenţa, identitatea, existenţa, cauzalitatea, considerate ca afirmare sau negare în legătură cu subiectul judecăţii[12]. Toate acestea ne permit să conchidem că analiza sintactică a părţilor de propoziţie nu poate fi întreprinsă fără logică, întrucât logica formează substanţa actului comunicativ, care condiţionează, în mare măsură, procesele de selecţie şi distribuţie a părţilor de propoziţie**. De aceea, analiza sintactică a propoziţiei bimembre trebuie să înceapă de la subiectul judecăţii, care este punctul de plecare a gândirii.**

• Deşi în limba română ordinea cuvintelor în propoziţie nu este în general fixă, cuvintele nu pot fi

BDD-A20836 © 2005 Revista „Limba Română”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:06:29 UTC)

aşezate oricum, au un loc anumit, conform statutului sintactic şi rolului fiecărei părţi de propoziţie în cadrul enunţului. În limba română topica logică, normală este de la cunoscut la necunoscut, ceea ce înseamnă că determinativul stă după elementul determinat. Astfel, urmând desfăşurarea normală a judecăţii, propoziţia bimembră dezvoltată va avea următoarea topică: subiect – predicat – complement direct sau indirect – complemente circumstanţiale[13]. Topica respectivă corespunde desfăşurării logice a gândirii, de la agentul acţiunii (subiectul) la acţiunea propriu-zisă (predicatul), apoi la obiectele ei (complementul direct sau indirect) şi, în cele din urmă, la împrejurările în care se desfăşoară (complementele circumstanţiale). Această ordine a părţilor de propoziţie marchează topica obiectivă, directă sau gramaticală, întâlnindu-se, îndeosebi, „în textele neutre din punct de vedere stilistic”[14]. Topica respectivă reprezintă structura-cheie, „carcasa” propoziţiei bimembre dezvoltate în limba română. Din aceste considerente, **credem că a începe analiza sintactică de la subiect înseamnă, evident, a respecta şi consecvenţa construcţiei-model a propoziţiei în limba română, înseamnă a trata părţile de propoziţie în conformitate cu ordinea structurii componenţilor propoziţiei în limba noastră.**

• Dacă nu identificăm, mai întâi, subiectul în propoziţie, întrebările predicatului devin strict formal-gramaticale, morfologice: *ce face?*, *ce a făcut?* şi *ce va face?*; dar acestea sunt întrebări pentru a determina categoria timpului la verbe. Prin atare întrebări putem găsi în propoziţie numai verbele şi timpul lor, dar nu întotdeauna şi predicatul, care poate fi exprimat nu numai printr-un verb la unul din cele cinci moduri personale, ci şi prin verbe la diateza pasivă, prin expresii şi locuţiuni verbale, prin repetiţii, tautologii etc.

Suntem de părerea că la delimitarea predicatului în propoziţie (ca primul pas al analizei), logic, nu avem dreptul să utilizăm în întrebările predicatului cuvântul „subiect”, de vreme ce nu l-am identificat încă, nu ştim nimic despre prezenţa lui în propoziţie. **Numai delimitarea mai întâi a subiectului în propoziţie permite identificarea predicatului pe baza întrebărilor lui logice: *Ce se spune despre subiectul...?*; *Cum este subiectul...?* etc.**

Nota 2**: În multe manuale şi monografii de sintaxă a limbii române nu se respectă acest demers logic la formularea întrebărilor pentru subiect şi predicat. De exemplu, într-o lucrare se afirmă categoric că „analiza trebuie să înceapă cu predicatul; apoi se pun întrebările pentru găsirea subiectului”, iar pentru predicat se lansează următoarea definiţie: „Predicatul este partea principală de care depinde existenţa unei propoziţii. El îi atribuie subiectului* (pe care nu l-a prezentat, de care anterior nu se vorbeşte în monografie – *P. B.*) *o caracteristică sau o însuşire. Predicatul arată de obicei **ce face, ce este sau ***cum este subiectul***[15]*. Tezele respective sunt acceptabile, dar numai după prezentarea sau predarea subiectului. Ele sunt inconsecvente în raport cu statutul sintactic al predicatului. Bunăoară, afirmaţia că „Predicatul*

BDD-A20836 © 2005 Revista „Limba Română”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:06:29 UTC)

este partea principală de propoziţie de care depinde existenţa unei propoziţii" constituie una din ultimele concluzii la care se ajunge tocmai la consolidarea materialului predat despre subiectul şi predicatul propoziţiei.

Cât despre faptul că predicatul „îi atribuie subiectului o acţiune, o stare, o caracteristică sau o însuşire", aceste calificative se referă la semantica lexicală a verbului-predicat în propoziţie, ele nu se cer în definiţia predicatului, dar urmează după. Cea de-a treia teză este, de asemenea, acceptabilă, dar numai după însuşirea noţiunii de subiect logic şi gramatical în propoziţie. Prin urmare, în definiţia predicatului termenul „subiect" poate să apară doar după prezentarea lui, în caz contrar, el este nemotivat şi ireal.

Un comentariu identic poate suscita definiţia dintr-o altă monografie din care citãm: „Predicatul este partea principală de propoziţie care arată ce face, cine este, cum este, ce este subiectul sau ce se spune despre subiect"[16], subiectul propoziţiei urmând a fi prezentat după predicat...

• În cazul când elevii şi studenţii sunt obişnuiţi să delimiteze mai întâi predicatul, ei pot confunda deseori subiectul propoziţiei cu complementul direct şi invers, complementul direct cu subiectul. Greşeala respectivă se comite mai ales atunci când subiectul se află imediat după predicat, cum ar fi, de exemplu, în fraza: „Dar s-a lăsat amurgul, începuse a se întuneca şi în Valea Răzeşilor domnea liniştea..." (I. Druţă). Aici propoziţiile 1 şi 3 (1. „Dar s-a lăsat amurgul" şi 3. „şi în Valea Răzeşilor domnea liniştea") dispun de subiectele „amurgul" şi „liniştea", ce se află imediat după verbele-predicate („s-a lăsat" şi „domnea"). Cei care sunt deprinşi a identifica mai întâi predicatul propoziţiei pun, firește, întrebarea de la predicat, astfel: *s-a lăsat ce?* – „amurgul"; *domnea ce?* – „liniştea" şi obţin, drept rezultat, complemente directe, în loc de subiecte, justificându-se că această parte de propoziţie, complementul direct, răspunde la întrebarea *ce?* de la verbul-predicat al propoziţiei.

E necesar să se ştie că asemenea ambiguităţi nu pot apărea atunci când identificăm mai întâi subiectul şi apoi predicatul, ceea ce ne face să conchidem că **delimitarea mai întâi a subiectului în propoziţie este justificată şi din punct de vedere metodic**.

***Nota 3**. După părerea noastră, cei care susţin că analiza sintactică a propoziţiei bimembre trebuie să înceapă de la predicat (şi nu de la subiect) pun semnul egalităţii între predicativitate, ce reprezintă însuşirea sau indiciul propoziţiei în întregime, cu predicatul care „alcătuieşte numai o parte din expresia funcţională a predicativităţii"[17]. Se ştie doar că, pentru exprimarea categoriei gramaticale a predicativităţii, fiecare limbă dispune de un complex de mijloace, printre care figurează, în primul rând, subiectul şi predicatul, ca primi-deţinători ai indiciilor predicativi. Subiectul şi predicatul, din punct de vedere funcţional, manifestă, în raport cu predicativitatea, o corelaţie identică cu cea a particularului faţă de general. Subiectul şi predicatul „constituie fenomenul particular, iar predicativitatea formează acelaşi fenomen în generalitatea şi în ansamblul propoziţiei şi al frazei,*

BDD-A20836 © 2005 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:06:29 UTC)

ba chiar şi al textului". Anume de aceea predicativitatea include în sine şi noţiunea de predicaţie, care formează categoria logică de bază „a sintaxei propoziţiei" [18]*. Aceste două categorii, predicativitatea şi predicaţia (prima e categorie gramaticală, iar a doua – logică), constituie condiţia* ***sine qua non*** *pentru determinarea, în primul rând, a locului şi rolului subiectului şi predicatului şi, în al doilea rând, pentru înţelegerea statutului sintactic al părţilor secundare, deoarece ele (predicativitatea şi predicaţia) „insistă asupra cercetării de la conţinut spre formă, în baza unei semantici şi logici naturale"* [19]*.*

NOTE

[1] Anatol Ciobanu, *Sintaxa şi semantica*, Chişinău, Ştiinţa, 1987, p. 23-35.

[2] Ion Diaconescu, *Probleme de sintaxă a limbii române actuale*, Bucureşti, 1989, p. 207.

[3] Ion Diaconescu, *Ibidem*, p. 208.

[4] Ion Diaconescu, *Ibidem*, p. 212. Acceptăm opinia dlui prof. Ion Diaconescu de a susţine o sintaxă sintagmatică ce provine din învăţătura lui Ferdinand de Sausure despre ordonarea sintagmatică, în baza căreia a fost determinat nu numai sensul propriu-zis de sintagmă, dar şi corelaţia dintre propoziţie şi sintagmă. În legătură cu aceasta a apărut tendinţa mai multor cercetători de a face o distincţie între *sintagme-propoziţii* şi *sintagme-nepropoziţii* sau *sintagme predicative* şi *sintagme nepredicative*, pe care renumitul lingvist Charles Bally le numeşte *sintagme complete* şi *sintagme incomplete* (Vezi: *Obsciaia lingvistica i voprosî franţuzscovo iazâca*, Moscova, 1955). Tot din acest punct de vedere prezintă sintagma şi cercetătorii: L. Tesnièrs (*Eléments d'une sintaxe structurale*, Paris, 1959); A. A. Reformatskij (*Vvedenie v iazâcoznanie*, Moscova, 1960); I. I. Mescianinov (*Sintacsiceschie grupî* // Voprosî iazâcoznania, nr. 3, 1958); N. N. Procopovici (*Voprosî sintacsisa russcogo iazâca*, Moscova, 1974, p. 11-15) ş.a.

[5] Peşcovski A. M., *Ruskii sintacsis v naucinom osveşcenii*, Moscova, 1956, p. 169.

[6] Dumitru Erimia, *Gramatica limbii române,* Iaşi, Polirom, 1997, p. 330.

[7] Ferdinand de Saussure, *Curs de lingvistică generală*, Iaşi, Polirom, 1998, p. 136.

[8] Ion Eţcu, *Sintaxa elementară a limbii române. Introducere în sintaxologie*, Chişinău, Concernul Presa, 2000, p. 68.

[9] Ion Eţcu, *Ibidem*, p. 68.

[10] Ion Eţcu, *Ibidem*, p. 79.

[11] Virgil Stancovici, *Logica limbajelor,* Bucureşti, 1972, p. 10.

[12] Constantin Bârliba, *Logica,* Chişinău, Ştiinţa, 1979, p. 35.

[13] *Gramatica limbii române*, Editura Academiei..., vol. al 2-lea, Bucureşti, 1963, p. 428.

[14] *Limba moldovenească literară contemporană. Sintaxa*. Sub redacţia prof. Anatol Ciobanu, Chişinău, Ştiinţa, 1987, p. 261.

[15] Ştefania Popescu, *Gramatica practică a limbii române*, Bucureşti, Editura Orizonturi, 1995, p. 417.

[16] Maria Emilia Goian, *Limba română. Probleme de sintaxă*, Bucureşti, Recif, 1995, p. 43.

[17] Victor Banaru, *Ocerki po teorii predicativnosti*, Chişinău, 1973, p. 28.

[18] Victor Banaru, *Ibidem*, p. 28.

[19] Petru Butuc, *Predicatul angrenat în limba română*, Chişinău, Iulian, 2004, p. 50-65.

BDD-A20836 © 2005 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:06:29 UTC)